

Oertijdmuseum De Groene Poort te Boxtel (NB)

door René Fraaye

Op 3 april j.l. werd het enige Oertijdmuseum van Nederland geopend in Boxtel, vlakbij afrit 25 van de A2 Den Bosch-Eindhoven. Een uit de hand gelopen hobby van Werner en Cilia Fraaye met hun kinderen René, Cecile, Bart en Marco kreeg na 30 jaar verzamelen een prachtig onderkomen, ontworpen door de architect Hubert-Jan Henket (ook bekend van de nieuwbouw van Teylers Museum te Haarlem). Het transparante nieuwe gebouw, vnl. bestaande uit hout, glas, kalkzandsteen en staal, is helemaal in het Pleistocene dekzandrug-landschap ingebed. Het ligt 1 meter diep ingegraven en is omringd door bossen en een ven. Het meest bijzondere van de museumcollectie is wel, dat driekwart door de familie Fraaye zelf verzameld is.

Exposities

Momenteel zijn er in het museum enkele exposities te bekijken. In de grote hal is het grootste hangende potvis-skelet van Nederland te zien, met een lengte van ruim 15 meter. Afb. 1. Van de preparateurs kreeg deze potvis de naam Casper. Casper spoelde in 1995 aan bij Kijkduin, Scheveningen, en woog circa 30.000 kilogram. Het gemonteerde skelet weegt nog 2.000 kilogram. Potvissen zijn zoogdieren die ruim een uur hun adem in kunnen houden en tot drie kilometer diep kunnen duiken. Zij zoeken daar naar reuzeninktvis van lengtes tot 17 meter. In het museum wordt de evolutie van de walvissen duidelijk uiteengezet met door grafische studenten ontworpen posters.

Afb. 1. Het skelet van een recente potvis: *Physeter macrocephalus*, zeg maar Casper, is de grote blikvanger van het museum.

Onder Casper staan zeven speciaal ontworpen vitrinekasten tegen een gesponsorde wand van kalkzandstenen. De kasten zijn gevuld met vondsten uit Noord-Brabant van 10 tot 3 miljoen jaar geleden. Vlakbij Casper ligt naast enkele kleinere tanden een Mioceen potvistand van ruim 15 cm. Onder de andere topstukken zijn twee vrij complete baleinwalvisskeletten, zeehondresten, haaientanden (waaronder tanden van de grootste haai ooit ter wereld) en vissenkaken. Afb. 2. Bijzonder zijn ook de stukken barnsteen en de oudste versteende kastanje en boomzwammen van Nederland.

Over een rolstoeltoegankelijke hellingbaan bereiken de bezoekers de eerste verdieping, al wandelend langs opgezette egelvissen,

Afb. 2. Haaientand, afkomstig van *Carcharocles megalodon*, Mioceen, Zuid-Nederland. Schuine zijden: 10 en 9 cm; hoogte 7 cm, breedte 8,5 cm.

haaien, krokodillen, schildpad en piranha's. Onderweg komen ze ook nog een hoekje over de Solnhofener Plattenkalk met oervogel, kreeften en vissen tegen. De grote centrale hal is helemaal bedekt met gepolijste tegels van deze wereldberoemde vindplaats. Verderop langs de hellingbaan hangt tegen de muur een enorme diversiteit aan postzegels, met praktisch alle uitgegeven dinosauropostzegels ter wereld.

De expositie fossiele drama's vormt een museale topper. Nadat uitgelegd is hoe fossiele vissen ontstaan komt u oog in oog te staan met een aantal prachtstukken. Eerst ziet u een grote roofvis (*Dapalis macrurus*) uit het Oligoceen van Zuid-Frankrijk die te gulzig was: een kleinere soortgenoot was hem te groot. Afb. 3. Deze prooi bleef met de rugvinstekels in de bek van de grote vis hangen en samen zijn ze gestikt. Een 35 miljoen jaar oud drama!

En wat te denken van de kogelronde vis (*Dapedium* sp.) die 200 miljoen jaar geleden een pas gestorven ammoniet verorberde. Afb. 4. In de spiraalgewonden schaal van de ammoniet *Coroniceras* heeft deze bolle vis zich letterlijk klem gegeten. Vastgeklemd achterin de woonkamer zijn de laatste in nood geboren uitwerpselen nu nog zichtbaar. Deze vondst is gedaan in Lyme Regis. Van deze vindplaats zijn ook vele met geeloranje calciëet opgevulde ammonieten te zien.

Imposant is ook de replica van een Mosasauruskop met een ammonietenschelp tussen zijn kaken. Als een prehistorische pitbull schudde hij de schelp net zo lang, totdat zijn prooi eruit gleed. Een originele ammoniet met parelmoerschelp en Mosasaurus-bijtsporen uit het Boven-Krijt van Canada is een unicum. Afb. 5. Ook liggen er verscheidene Mosasaurustanden en een zee-egel met bijtsporen uit het Krijt van Limburg.

Bij een vitrinebak met barnsteenfossielen uit Haiti en Polen komt het verhaal van Jurassic Parc naar voren. Ingevangen miljoenen jaren oude mieren, vliegen, muggen en bijen zijn duidelijk te zien. De laatste halte in deze expositie heet "Massagraven". Grote brokken bij elkaar gespoelde, gekropen of gewormen slakken, tweekleppigen, zee-egels, slangsterren, ammonieten, trilobieten, vissen en dinosaurusbotten liggen er.

Verderop langs de wand zien we enkele nieuwe vondsten van dinosaureieren en botten. Ook de vorig jaar door de jonge vrijwilliger Rick Bonte ontdekte nieuwe krab uit het Laat-Krijt van Zuid-Limburg ligt er nog te wachten op een beschrijving. De volgende ruimte is ingedeeld met fossielen vanaf het Precambrium tot heden. De geschiedenis van de Meierij (het gebied tussen Tilburg-Den Bosch-Eindhoven) wordt er uitgebeeld. We zien er schitterend bewaarde en geprepareerde trilobieten van bijna 500 miljoen jaar oud (Ordovicium, St. Petersburg). Afb. 6.

Afb. 3. *Vis eet vis*: leden van de **Dapalis**-familie onder elkaar! Oligoceen, Zuid-Frankrijk. Beeldveld 10 x 3,3 cm.

grote kudde rendieren. Voor het schilderij liggen de restanten van een mammoet.

Nog meer te doen

In de 2 hectaren grote oertijd tuin is nu nog niet zo veel te zien. Wel staat er de enige mobiele rietfilter-WCwagen ter wereld, die op een biologische manier en met behulp van zonne-energie laat zien hoe het ook kan. Er wordt daar zelfs drinkwater

gemaakt uit WC-spoelwater. In het komende na-en voorjaar worden de eerste oertijdplanten zoals de Ginkgo, Araucaria, Sequoia, Taxodium en Liriodendron aangeplant. Daarna zullen levensechte beelden volgen die de evolutie van vis via amfibie en reptiel naar zoogdier laten zien.

De collectie van dit museum is springlevend en wordt regelmatig uitgebreid met eigen vondsten. Studenten vinden er steeds vaker een onderdak en onderwerp voor scripties en afstudeerprojecten. Momenteel doet een student geologie een paleomilieuonderzoek en een biologiestudent bestudeert de fossiele Miocene walvissen. Verzamelaars komen er hun (vakantie)vondsten tegen een geringe vergoeding laten determineren. Het wetenschappelijk werk dat het museum aflevert geniet internationale belangstelling. Het museum werkt momenteel zelfs mee aan de Treatise on Invertebrate Paleontology. Publicaties betreffende de collectie verschijnen regelmatig in de belangrijkste internationale tijdschriften.

Waar en wanneer?

Het museum in Boxtel-Noord is heel makkelijk te vinden, het ligt slechts 500 meter van afrit 25 van de A2 Den Bosch-Eindhoven.

Adres: Oertijdmuseum De Groene Poort, Bosscheweg 80, 5283 WB Boxtel, tel. 0411-616861; fax. 0411-616862; e-mail: oertijdmuseum.degroenepoort@wxs.nl; website: <http://home.wxs.nl/~oertijdmuseum.degroenepoort>

De openingstijden zijn van 1 april - 31 oktober: woensdag t/m zondag van 10.00 - 17.00 uur; van 1 november - 31 maart: zaterdag en zondag van 10.00 - 17.00 uur en alle feestdagen. Overige tijden groepen op afspraak. Entree: volwassenen f 7,-, onder 12 jaar f 3,-. Vrienden Jaarkaart min. f 30,-, Gezinskaart min. f 50,-, over te maken op postbankrekening 332734 o.v.v. Stg. Ammonietenhoeve.

Via o.a. zeesterren uit het Devoon, planten uit het Carboon, reptielen uit Perm en Trias, ammonieten uit de Jura, vele vondsten uit het Krijt van Zuid-Limburg, een schildpad uit het Eoceen en een ei van de grootste vogel ter wereld uit het Kwartair lopen we door de tijd.

Dan volgt er een educatieve activiteitenhoek op het gebied van water. Tussen een wirwar van watergeluiden kun je in donkere gaten enge huiden en gebitten voelen en lichtgevende stenen bewonderen. Tenslotte komen we bij een wandschildering met een landschap van Zuid-Nederland tijdens de laatste ijstijd.

Wolven belagen er een wolharige neushoorn die vastzit in de modder van een vennetje. Verderop staan twee mammoeten te baden en op de achtergrond vliegen enkele raven boven een

Afb. 4. Kogelvis in woonkamer van de ammoniet **Coroniceras** sp. De vis, een **Dapedium** sp., meet 23 cm; de doorsnee van de ammoniet is 33 x 28 cm. Ouderdom 200 miljoen jaar: Sinemurien (Onder-Jura); herkomst Lyme Regis, Zuid-Engeland.

Afb. 5. De ammoniet **Placenticeras meeki** met bijtsporen van een **Mosasaurus**. Opvallend is het felgekleurde paelmoeren schaaloppervlak. 34 x 28 x 8 cm; Laat-Krijt (71 miljoen jaar geleden); Bearpaw Formatie, Magrath, Alberta, Canada.

Afb. 6. Trilobiet met steelogen: **Asaphus kowalewskii**. De steeltjes zijn 20 mm lang! Afmeting 75 x 40 mm; ouderdom Ordovicium; herkomst St. Petersburg, Rusland.